

УДК 343.98.06

В.О. КОЛІНКО, Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ОГЛЯДУ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

***Ключові слова:** правове регулювання, оперативний огляд, кримінальна поліція*

Останнім часом аналізуючи соціально-політичні явища, можна резюмувати те, що характерним для нашої держави є тривале реформування правоохоронних органів, та, як наслідок, наявність такого явища як «розпорошеності» правових актів, що регулюють правоохоронну сферу, зокрема в діяльності підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України (далі – НПУ). Водночас, аналіз статичних даних правоохоронних органів України свідчить про наявність тенденції до зростання динаміки вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів з одночасним, спостереженням зростанням кількості організованої злочинності, яка з метою подальшого злочинного функціонування постійно намагається нагромаджувати ресурсний і функціональний потенціал, використовуючи останні інноваційні технології та різноманітні способи вчинення злочинів. Зазначене дає підстави обґрунтовано констатувати, що якісна протидія злочинності з боку правоохоронних органів, зокрема кримінальної поліції, можлива лише за умови використання та оптимізації останніми усіх наявних заходів і засобів, запровадження інноваційних методів, визначення шляхів вдосконалення нормативно-правового регулювання такої діяльності. Разом із цим, як свідчить аналіз практики оперативних підрозділів кримінальної поліції, одним із найбільш дієвих засо-

бів протидії злочинності є здійснення підрозділами кримінальної поліції оперативно-розшукових заходів, зокрема оперативного огляду. Однак, самі працівники кримінальної поліції відмічають, що сьогодні в практичній діяльності існують проблеми із визначенням законних підстав проведення вказаного заходу. Враховуючи вказане, вважаємо доцільним розглянути питання нормативно-правового регулювання проведення оперативного огляду підрозділами кримінальної поліції.

Взагалі різні аспекти здійснення оперативного огляду були предметом вивчення: А.В. Баб'яка, О.М. Бандурки, М.П. Водька, О.О. Ганжи, М.Л. Грібова, О.Ф. Долженкова, О.О. Дерев'ягіна, Л. А. Мазур, М.В. Стащака, О.В. Тарнопольського, Ю.А. Чаплинської, К.О. Чаплинського, С.П. Черниха, І.Р. Шинкаренка, В.В. Шендрика та ін. Однак у більшості випадків зазначені вчені проводили свої дослідження ще за часів не оновленого кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства. Тому метою статті є визначення стану нормативно-правового регулювання проведення оперативного огляду підрозділами кримінальної поліції.

В теорії оперативно-розшукової діяльності, незважаючи на велику кількість проведених досліджень стосовно нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової діяльності, на сьогодні відсутня єдина точка зору стосовно, по-перше, з визначення змісту самої дефініції «правове регулювання», по-друге, існування декількох протилежних підходів до вирішення питання щодо елементів та складових правового регулювання оперативно-розшукової діяльності. Вказане можна підтвердити аналізуючи наукові дослідження фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності.

Так, наприклад, І.П. Козаченко, І.Р. Шинкаренко вважають, що правове регулювання будь-якої правозастосовної діяльності, в то-

му числі і оперативно-розшукової, засноване тільки на законодавчих актах держави. Відомчі нормативні акти не створюють правової основи регулювання оперативно-розшукової діяльності, оскільки вони містять не нові правові норми, а визначають механізм застосування діючих правових норм, затверджених вищими органами державної влади [1, с.62]. На відміну від зазначеної думки, Н.Є. Філіпенко відмічає, що нормативно-правові акти підзаконного характеру також є частиною нормативного регулювання та вказує, що для визнання відомчих нормативних актів правовими джерелами оперативно-розшукової діяльності необхідне дотримання наступних умов:

1) наявність безпосереднього посилання закону на конкретний підзаконний акт або ситуацію, що підлягає детальній регламентації на рівні підзаконного акта;

2) державна реєстрація у Міністерстві юстиції України відомчих правових актів, що стосуються прав та законних інтересів громадян або таких, що мають міжвідомчий характер [2, с.41].

Аналогічної до наведеної думки дотримуються й такі вчені, як О.Ф. Долженков та А.Ф. Думко, які виділяють три основні групи норм, що становлять правову основу, в залежності від їхньої юридичної чинності: закони й інші нормативні акти, прийняті законодавчими органами влади; підзаконні правові акти вищих виконавчо-розпорядницьких органів держави; відомчі підзаконні правові акти (накази, положення, настанови, інструкції) [3, с.10; 4, с.8; 5].

Водночас, відмітимо, що в положення ст.3 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначають правовою основою оперативно-розшукової діяльності вказаний Закон, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Податковий, Митний кодекси України, закони України про прокуратуру, Національну поліцію, Національне антико-

рупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Службу безпеки, Державну прикордонну службу, Державну кримінально-виконавчу службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, статус суддів, забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, державний захист працівників суду і правоохоронних органів, інші законодавчі акти та міжнародно-правові угоди і договори, учасником яких є Україна.

Отже, враховуючи вказане можна дійти висновку, що до нормативно-правових актів, які регулюють проведення підрозділами кримінальної поліції оперативного огляду належать наступні:

1. Конституція України. Вказаний нормативно-правовий акт має найвищу юридичну силу в нашій державі та визначає конституційне гарантування дотримання прав людини та недоторканість її життя, здоров'я та власності. При проведенні оперативного огляду працівники кримінальної поліції стикаються з тим фактом, що до об'єктів негласного огляду належать: службові приміщення, сховища, місця тимчасового збереження речей, одягу (ломбарди, гардероби тощо); ручна поклажа, багаж, посылки, бандеролі, поштово-телеграфна кореспонденція; індивідуальний чи службовий транспорт та ін. Однак, найбільшої складності викликає огляд квартир, приватних будинків котеджів та інших приміщень громадян, недоторканість яких, як вказувалось, визначається означеним правовим актом. Водночас, саме Конституцією України з метою протидії злочинності визначається і порядок здійснення оперативного огляду в таких приміщеннях, тобто можливе порушення конституційних прав людини виключно на підставі ухвали суду [6].

2. Кодифіковані нормативно-правові акти, зокрема:

– Кримінальний процесуальний кодекс України, який визначає порядок досудового

розслідування, права та обов'язки всіх суб'єктів кримінального провадження. Можливо дехто не погодиться з тим, що вказаний нормативно-правовий акт регулює процес проведення оперативного огляду працівниками кримінальної поліції, однак відмітимо, що саме вказаним нормативно-правовим актом визначається порядок та надається можливість легалізації результатів оперативного огляду у якості речових доказів в кримінальному провадженні [7];

– Кримінальний кодекс України. Здебільшого розглядаючи вказаний нормативно-правовий акт як основу здійснення оперативно-розшукової діяльності більшість вчених визначає, що ним закріплюють ті чи інші діяння як злочини, яким повинні протидіяти правоохоронні органи. Однак, в свою чергу, вважаємо доцільним відмітити, що при проведенні оперативного огляду працівники кримінальної поліції мають дотримуватись положень щодо не перевищення своїх службових повноважень при обмеженні конституційних прав особи (зокрема при оперативному огляді житла чи іншого володіння особи), та саме вказаним нормативно-правовим актом визначено відповідальність і самих оперативних працівників [8].

3. Закони України:

– Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». Аналізуючи положення вказаного нормативно-правового акту можна дійти висновку, що в ньому: по-перше, визначаються підрозділи кримінальної поліції як суб'єкта оперативно-розшукової діяльності (ст.5); по-друге, визначається порядок та підстави здійснення оперативного огляду (ст.6); та, по-третє, закріплюється право здійснення оперативного огляду, при чому із можливістю залучення до цього негласних джерел оперативної інформації та використання спеціальних технічних засобів. Водночас, зазначимо, що безпосередньо в Законі України «Про оперативно-розшукову діяль-

ність» не надається право здійснення оперативного огляду, а лише визначається в контексті надання таких прав як «відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність осіб, щодо яких провадиться перевірка», «негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержувати розвідувальну інформацію, у тому числі шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи згідно з положеннями статті 267 Кримінального процесуального кодексу України» [9];

– Закон України «Про Національну поліцію», у якому в ст.23 визначені повноваження працівників поліції на здійснення оперативно-розшукової діяльності та зокрема проведення оперативно-розшукових заходів [10].

4. Міжвідомчі та відомчі правові акти. Так, даний вид правових актів, в залежності від ступеню доступу можливо розподілити на два типи: відкритого та закритого характеру. Що стосується відомчих нормативно-правових актів відкритого характеру, то з точки зору проведення підрозділами кримінальної поліції оперативного огляду слід відмітити такі як: Інструкцію про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджену спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, міністерств фінансів та юстиції України від 16.10.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [11]. Так, положення наведеної Інструкції визначається порядок організації проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії як негласне обстеження приміщення, житла чи

іншого володіння особи, яка корелює з оперативним оглядом з організаційно-тактичних засад, та, по-друге, порядок розсекречування відомостей, отриманих в результаті проведення оперативного огляду з подальшим визначенням їх в якості доказів по кримінальному провадженню.

Що стосується відомчих правових актів, які є частиною правового регулювання проведення оперативного огляду працівниками кримінальної поліції, то відмітимо, що в основному вони присвячені питанням організації та тактики здійснення вказаного заходу.

У той же час, слід відмітити, що у правових актах відкритого характеру відсутнє визначення змісту оперативного огляду, що, на нашу думку, є суттєвим недоліком системи нормативного регулювання досліджуваного питання.

Підсумовуючи вищевикладене та враховуючи результати аналізу емпіричного матеріалу, вважаємо можливим резюмувати, що питання правового регулювання проведення оперативного огляду працівниками кримінальної поліції потребує поглибленого вивчення як зі сторони науковців з подальшою розробкою перспективних шляхів його вдосконалення, так і зі сторони практичних працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козаченко І. П. Правові, морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності / І. П. Козаченко, В. Л. Регульський. – Львів : ЛІВС при НАВСУ, 1999. – 219 с.

2. Филиппенко Н. Е. Деятельность оперативных подразделений пенитенциарных учреждений по профилактике правонарушений среди женщин, отбывающих уголовное наказание: дис. ... кандидата юрид. наук : 21.07.04 / Филиппенко Наталья Евгеньевна. – Х., 2001. – 263 с.

3. Глієвий А. А. Взаємодія кримінальної міліції та оперативних підрозділів Державного департаменту України з питань виконання покарань у боротьбі із злочинністю: дис. ... кандидата юрид. наук : 21.07.04 / Глієвий Андрій Анатолійович. – Х., 2002. – 260 с.

4. Долженков О. Ф. Оперативно-розшукова діяльність як правоохоронна функція кримінальної міліції / О. Ф. Долженков, А. Ф. Думко, І. П. Козаченко. – Одеса : Вид-во ОЮІ НУВС, 2000. – 134 с.

5. Євтушок В. П. Взаємодія в ОРД як фактор вирішення оперативно-тактичних завдань боротьби зі злочинністю / В. П. Євтушок // Вісник Львівськ. ін-ту внутр. справ. – 1998. – № 8 (1). – С. 155–167.

6. Конституція України : від 26.06.1996 р., № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_№/webproc4_1?id.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012 р., № 4651–VI [поточна редакція на підставі Закону України : від 04.07.2013 р., № 406–VII] // ВВР України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.

8. Кримінальний кодекс України : від 05.04.2001 р., № 2341–III [поточна редакція на підставі Закону України : від 14.05.2013 р., № 228–VII] // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.

9. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» : від 18.02.1992 р., № 2135–XI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

10. Закон України «Про національну поліцію» : від 02.07.2015 р., № 580–VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

11. Спільний наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби, міністерств фінансів та юстиції України «Про затвердження Інстру-

кції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» :

від 16.10.2012 р., № 114/1042/516/1199/936/1687/5.

Колінко В. О. Правове регулювання проведення оперативного огляду підрозділами кримінальної поліції / В. О. Колінко // Форум права. – 2016. – № 3. – С. 131–135 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_3_26.pdf

Зроблено спробу дослідити стан правового регулювання проведення оперативного огляду підрозділами кримінальної поліції. Визначено, які нормативно-правові акти становлять правове регулювання проведення оперативного огляду підрозділами кримінальної поліції. Проаналізовано нормативні акти, що входять до складу правового регулювання проведення оперативного огляду підрозділами кримінальної поліції та визначено наявні проблемні питання. Констатовано, що питання правового регулювання проведення оперативного огляду працівниками кримінальної поліції потребує поглибленого вивчення як зі сторони науковців з подальшою розробкою перспективних шляхів його вдосконалення, так і зі сторони практичних працівників.

Колінко В.А. Правовое регулирование проведения оперативного осмотра подразделений криминальной полиции

Сделана попытка исследовать состояние правового регулирования проведения оперативного осмотра подразделениями криминальной полиции. Определено, какие нормативно-правовые акты составляют правовое регулирование проведения оперативного осмотра подразделениями криминальной полиции. Проанализированы нормативные акты, входящие в состав правового регулирования проведения оперативного осмотра подразделениями криминальной полиции и определены имеющиеся проблемные вопросы. Констатировано, что вопросы правового регулирования проведения оперативного осмотра работниками криминальной полиции требует углубленного изучения как с стороны ученых с последующей разработкой перспективных путей его совершенствования, так и со стороны практических работников.

Kolinko V.A. Legal Regulation of the Operational Examination of Criminal Police Departments

The article attempts to examine the state of regulation of operational inspection departments of the criminal police. The author determined that regulations are regulation of operational inspection departments of the criminal police. Analyzed norm acts that are part of the legal regulation of operational inspection units and criminal police identified the existing problems. The study stated that the legal regulation of the operational review of criminal police staff require in-depth study on the part of both researchers followed the development of promising ways to improve it, and by the practitioners.